

Şahin, H., Baştürk, Ş., Durmaz, G. (2022). İki dilli halklardan Bursa Pomaklarının kullandığı Türkçe üzerine. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(42), 281-307.

DOI: 10.21550/sosbilder.1004479
Araştırma Makalesi / Research Article

İKİ DİLLİ HALKLARDAN BURSA POMAKLARININ KULLANDIĞI TÜRKÇE ÜZERİNE

Hatice ŞAHİN*
Şükrü BAŞTÜRK**
Gülay DURMAZ***

Gönderim Tarihi / Sending Date: 4 Ekim / October 2021
Kabul Tarihi / Acceptance Date: 22 Kasım / November 2021

ÖZET

Balkan toprakları, farklı etnik unsurların bir arada yaşadığı bir bölgedir. 19. yüzyıldan sonra buralarda siyasi, kültürel çalkantılar yaşanmış ve yeni devletler kurulmaya çalışılmıştır. Karışıklıklara bağlı olarak da buralarda yaşayan Türk ve Müslüman halklar güvenli bölgelere doğru göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç eden halklardan biri de Pomaklar olup Pomakların Balkanların değişik bölgelerinden Türkiye'ye göçleri 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'yla başlamıştır. Bursa'da Pomakların yaşadıkları yerleşim yerleri, Osmangazi Demirtaş, Nilüfer Görükle'nin bir bölümü, Kestel Şevketiye köyü, Gürsu merkezi, Mudanya Dereköy, Gemlik merkezi ve Şahinyurdu köyü, İnegöl Kıranköy, Cerrah beldesi, Orhaniye Yenisolöz, Karacabey merkez Balabanlar Mahallesi'dir. Yaşanan göçlerle birlikte Bursa; yerli halkların, göçmenlerin bir arada yaşadığı zengin bir kültür ve ağız çeşitliliğine sahip şehir olmuştur. Anadolu topraklarına ve Bursa'ya gelen Pomaklar hem Pomakça hem de Türkçe konuşan iki dilli halklardandır. Bu çalışmada Bursa Pomak ağzının genel şekil bilgisi ve ses bilgisi ortaya konulacaktır.

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bursa / TÜRKİYE, hatices@uludag.edu.tr

** Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bursa / TÜRKİYE, basturk@uludag.edu.tr

*** Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bursa / TÜRKİYE, cavdurel@uludag.edu.tr

Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi
Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences
Cilt: 23 Sayı: 42 / Volume: 23 Issue: 42

Anahtar Kelimeler: *Türkiye Türkçesi ağızları, Bursa göçmen ağızı, Pomaklar*

A Study on the Turkish Used by Bursa Pomaks, One of The Bi-Language People

ABSTRACT

The Balkans are the region where different ethnic elements live together. In the wake of the 19th century, there were political and cultural turbulences and new states were attempted to be established. Due to the turmoil, the Turkish and Muslim peoples living here had to migrate to safer regions. One of these migrating peoples were the Pomaks, and they migrated to Turkey from different regions starting with the 1877-1878 Ottoman-Russian War. The settlement sites where Pomaks live in Bursa are Osmangazi Demirtaş, a part of Nilüfer Görükle, Kestel Şevketiye Village, Gürsu center, Mudanya Dereköy, Gemlik center and Şahinyurdu Village, İnegöl Kıranköy, Town of Cerrah, Orhaniye Yenisölöz, and Balabanlar, the central District of Karacabey. Together with the ongoing immigrations, Bursa became a city with a rich cultural and dialect diversity where local people and immigrants lived together. The Pomaks who have come to Anatolia and Bursa are bilingual peoples who speak both Pomak and Turkish. This study will attempt to reveal general morphology and phonetic knowledge of the Bursa Pomak dialect.

Key Words: *Turkey Turkish dialects, Bursa immigrant dialect, Pomaks*

Giriş

Balkan toprakları, farklı etnik unsurların iç içe olduğu bir bölgedir. Bu topraklarda özellikle 19. yüzyıldan sonra önemli siyasi ve kültürel çalkantılar yaşanmış, yeni sınırlar çizilmeye ve yeni devletler kurulmaya çalışılmıştır. Bu karışıklığa bağlı olarak ortaya çıkan göçler ve diğer gelişmeler Balkanlarda yaşamaya devam eden veya göç eden topluluklar ile ilgili ihtiyatlı konuşmayı, en azından bu konuda ileri sürülen farklı görüşlerin varlığını dikkate almayı gerektirir.

Napolyon Bonapart'ın "*Milletlerin kaderini üzerinde yaşadığı coğrafya belirler.*" sözü bir millet için coğrafyanın ne anlama geldiğini çok güzel anlatmaktadır. Pomakların yaşadığı Balkanlar da dünyanın en

güzel ama bir o kadar da sorun yumağı hâline gelmiş ve millet/milliyetlerin kaderini belirlemiş bir coğrafyadır. Bu coğrafyada Ortadoğu, Kafkasya'daki gibi dil, din ve kültürler karıştığı için bu coğrafyanın millet(ler)i için de hiç olumlu çağrışımlar yapmamaktadır. Bu nedenle en basitinden belirtilen bu coğrafyalarda millî kimlikleri tespit ve tasnif etmek bile çok güçtür. Ayrıca bu coğrafyalarda siyasi istikrar ve barışın yerini millet/milliyetlerin birbirlerine üstünlük kurma mücadelesi aldığından farklılıkların yarattığı güzelliklerin yerini; farklılıkların sebep olduğu baskı, kargaşa, belirsizlik ve güvensizlik gibi bir yığın olumsuzluklar almıştır (Günşen, 2015: 5657).

Tarih boyunca Türklerin Balkan bölgesine gerçekleştirdiği göçler, Balkanlarda yaşayan daha önce ve sonra gelmiş etnik unsurlarla ilişkiler, bu bölgede kazandıkları ve sonra kaybettikleri siyasi hâkimiyet sonucu bu farklı milletler içinde eriyip kaybolmaları; bölgedeki Türk kimliğini belirleme açısından çok yönlü ele alınması gereken son derece çetrefilli bir durumu ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı Türklerinden önce Balkanlara kuzeyden giden Hun, Avar, Bulgar, Peçenek, Kıpçak, Uz vb. Türk toplulukları, siyasi hâkimiyetlerini yitirince diğer Balkan milletleri içinde ya erimiş ya da kültür değişikliğine uğramışlardır. Ogurlardan gelen Bulgarlar; dil ve kültürlerini kaybederken Hun, Avar, Peçenek, Kıpçak Türkleri ise diğer toplumların etkisinde kalıp dillerini değiştirmişlerdir. Bunlar bugünkü Pomak, Torbeş, Goralı vb. adlarla anılan toplumların ataları olmalıdır (Alp, 2008: 2-3).

Bu sebeple Balkanlardaki Türk varlığının izlerinin takibi, son yüzyıllarda yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle de üzerinde çok durulan konulardan biri olmuştur. Bu konunun bu kadar hassasiyetle ele alınmasının bir diğer nedeni de bölgedeki hâkim unsurların özellikle Türk soylu azınlıklar üzerinde uyguladığı baskı politikalarıdır.

Bugün Makedonya'daki Kumanova, Sofya'daki Kumantsi, Nevrokop'taki Kumanca, Niğbolu'daki Komana gibi yer ve köy adları Kıpçak Türklerinin Balkanlarda bıraktığı yer isimlerinden sadece bir kaçı olup bu Türk topluluklarının buharlaşıp ortadan kaybolmadıklarının da bir göstergesidir (Uzunçarşılı, 1988: 183).

Balkanlara damgasını vuran siyasi, ekonomik, kültürel açılardan değer katan Türk varlığı, şüphesiz Osmanlı döneminde gerçekleşmiştir. Bu sebeple Osmanlının adının geçmediği hiçbir Balkan tarihi/kültürü/edebiyatı çalışması söz konusu olamaz.

Balkanların tarih boyunca en istikrarlı ve huzurlu döneminin Roma İmparatorluğundan sonra 14. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl başlarına kadar bu topraklara hâkim olan Osmanlı dönemi olduğu bilinmektedir. Osmanlı bu dönemde Balkanları imar etmekle kalmamış, maddi-manevi anlamda da Balkanlara mührünü vurmuştur. Bu nedenle Bulgar tarihçi Maria Todorova “Balkanlarda Osmanlı mirasını aramaya çalışmak abestir; çünkü Balkanların kendisi Osmanlı mirasıdır.” demekte çok haklıdır (Todorova, 2006: 46).

Balkanlarda kökeni tam olarak bilinmeyen onlarca etnik unsurdan üzerinde çalışılan ama kökeni, adının kaynağı, yaşadığı yerler, kullandığı dil, inanç sistemi vb. açılardan görüş birliğine varılamamış, tartışması devam eden bir topluluk da Pomaklardır. Farklı kaynaklarda adlarıyla ilgili etimolojik izahlar birbirine yakındır. Balkanlarda yaşadıkları yerler hakkında da birbiriyle çok da çelişmeyen bilgiler verilmekle birlikte özellikle dilleri ve etnik kökenleriyle ilgili birbirinden çok farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Pomak, Balkanlarda Pomakça konuşan Müslümanlara verilen addır. Pomak kelimesinin nereden geldiği hakkında kaynaklarda çeşitli açıklamalar mevcuttur. Bu açıklamalardan biri Pomak adının Slavca “pomoçi: yardım etmek” fiilinin “pomagaçi: yardımcılar” şeklinde oluştuğu ve Pomakların Türk ordusunda yardımcı görevlerde

bulunmalarından dolayı bu adı aldıkları öne sürülmektedir. Diğer açıklamada ise Pomak isminin 14. yüzyılda Anadolu'dan Balkanlara gelen soydaşlarına maddi ve manevi yönden destek sağlayan ve Osmanlı ordusunun öncü ve ileri keşif kollarında aktif olarak görev yapan Kumanlara “yardım eden, yardımcı anlamını” ifade etmek üzere Slavlar tarafından verildiği de ifade edilmektedir (Alp, 2008: 27). Başka bir açıklamada ise Pomakların Slav ırkından geldikleri, cebir ve şiddet yoluyla Müslüman oldukları şeklinde iddialar öne sürülmüştür. Bunun sebebi olarak da Pomakların Türkçe, Bulgarca ve Makedonca kelimelerden oluşan bir dil kullanmaları gösterilmiştir. Özellikle Bulgar araştırmacılar, Pomak dilindeki çok sayıda Slavca kelimeye dayanarak, Pomakların Bulgar olduklarını iddia etmişlerdir. Oysa Pomakçanın % 30 oranında Ukrayna, Bulgaristan ve Makedonya Slavcasından, % 25 oranında Kuman-Kıpçak Türkçesinden, % 20 oranında Oğuz Türkçesinden, % 15 oranında Nogay Türkçesinden ve % 10 oranında Arapçadan oluştuğu görülmektedir (Alp, 2008: 24).

Pomaklarla ilgili saha çalışması yapan Sofuoğlu da Pomakça ile ilgili şunları söylemektedir: “Pomakların kullandığı çeşitli kullanımlarla yaşayan Pomakça diye tanımlanan dil, aslında Pomakça değil; Bulgarcanın bozuk varyantlarıdır. Bu vesile ile Pomakçanın Bulgarların, 1091 yılından bu yana bazen uzun süreli bazen kısa süreli fasılalarla egemenlikleri altına aldıkları milletlere dayattıkları Bulgarca'yı kullanmayı zorlamalarından dolayı ortaya çıkmış bir dil olduğunu söylemek büyük bir iddia olmayacaktır. Pomakların yaşadıkları bölgelerdeki Bulgar nüfusu, Pomakların yaşadıkları yerlerin dağlık yöreler olmaları nedeniyle dayatılan Bulgarca etkisinin sınırlı kalma ihtimallerine göre ortaya bozuk Bulgarca diye tanımlanabilecek Pomakça diye bir dil çıkmıştır. Buna göre Pomaklar, Bulgarcaya direnmiş, direndikleri oranda da daha önce kullandıkları dillerden, çevrelerinden öğrendikleri dillerden ve Bulgarcadan müteşekkil bozuk Bulgarca diye tanımlanan Pomakça şekillenmiştir. Bu hâliyle Pomakçaya

başlı başına bir dil olduğu tanımlamasının yapılması için daha fazla delile ihtiyaç vardır.” Ayrıca Sofuoğlu, Pomakçadaki birçok Türkçe kelime ve yapıyı tespit etmiş ve Pomakça hakkında bazı bilgiler vermiştir: “Yunanistan bölgesindeki Pomaklarda da çok olmakla birlikte, Bulgaristan bölgesindeki Pomakçada Türkçe kökenli kelimelerin kullanımı yüksek miktarlardadır. Bulgaristan bölgesindeki Pomakçada Türkçe kelimelerin az olması, Bulgarların baskısı ile açıklanacak bir durumdur. Her iki bölgede kullanılan Türkçe kelimeler içinde arkaik özellik gösteren Türkçe kelimeler azımsanmayacak miktardadır. Bu hâliyle yani Pomakların kullandıkları dil delil gösterilerek Pomakların Bulgar olma ihtimali son derece düşüktür. Çünkü Bulgarlar, Pomakların kullandığı arkaik Türkçe kelimeleri kullanmamaktadırlar. Eğer böyle olsaydı bu arkaik kelimelerin Türkçe baskısı ile unutulmasının sağlandığı düşünülebilirdi. Bulgarların tıpkı Pomaklar kadar arkaik Türkçe kelimeleri bilmemeleri, arkaik kelimelerin zorla öğretildiği ihtimalini, bu da Pomakların bir de bu açıdan Bulgar olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Türkçeyi ana dili olarak kullanmayan milletlerin bu denli arkaik kelimeleri yoğun olarak kullanmaları normal karşılanacak bir durum değildir. Bu durum onların Türkçeyi ana dili olarak kullandıklarının göstergesi olarak değerlendirilmelidir (2015: 5648-5656).” demekte ve Pomakların Türk soylu olduğuna bu bilgileri delil olarak göstermektedir.

Pomakların kökeni hakkında fikir veren en önemli bakış açılarından biri de mahalli ağızdaki “Acharyani” yahut “Agaryani” kelimelerinden hareketle yapılan değerlendirmedir. Bu adların, Osmanlıların Rumeli fethinde büyük hizmetleri olan “ahi”lerden gelmiş olması düşünülmektedir. Fetihden sonra Balkanların birçok yerinde ahi tekkelerinin ve Rodoplarda Türk adını taşıyan Batak, Hasköy, Mestanlı, Darı-Dere, Çini gibi şehirlerin bulunması yanında, Pomakların yoğun bir şekilde oturdukları ve Ahi Çelebi adındaki bir şehrin de kurulması Pomakların Slav ırkıdan geldiği iddialarını çürüten örneklerdir.

“Tarih boyunca ırk, dil ve kültürlerin karışıp birbirlerini etkilediği Balkanlarda, millet ve milliyet bağlamında birtakım tespitlerde bulunurken tarih ve ona yardımcı olan etnografya, halk bilimi, dil bilimi, edebiyat, sanat tarihi, arkeoloji vb. bilim dallarını da ‘öteki’ denilen dil, din ve kültürlerin laboratuvarı olarak görmek ve sundukları verilerden yararlanmak gerekir. Yaşadıkları ülkelerde Pomak, Torbeş, Goralı vb. adlarla anılan topluluklar esas itibarıyla Müslümandır ve kendilerini Türk kabul ederler. Bu nedenle kimliklerine dönük her türlü baskı ve işkencelere direnerek kimliklerinden vazgeçmeyen bu toplulukların tarihinde ve kültürel kodlarında Türklük unsurlarını aramak ve bunları bilimsel ölçütlerle ortaya koymak insani ve bilimsel bir zorunluluktur.” diyen Günşen, Pomakların kökenine dair başka bir bakış açısı geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Günşen çalışmasında, etnik köken ve milliyetleri üzerinde fırtınalar koparılan Pomak, Goralı, Torbeş vb. adlarla anılan topluluğun toplumsal ve kolektif hafızası demek olan halk inançları, doğum, ölüm evlilik, yemek kültürü vb. gelenek ve göreneklerinin Türkiye ve Orta Asya Türklüğü ile olan paralelliklerine dikkat çekmiş, onlara atfedilen Müslümanlaştırılmış Bulgar, Yunan, Makedon ve Sırp iddialarının ne kadar havada kaldığını; buna karşılık bu halkların Türklüklerini, Türk tarih ve kültür dairesine ait oldukları görüşünü savunmuştur (Günşen, 2015: 5657-5669).

Ancak bütün bu tespitler de Pomakların hangi kavme mensup olduklarını izah etmeye tam olarak imkân vermemektedir. Diğer yandan, Pomak kelimesine Osmanlı kaynaklarında 19. yüzyıldan önce rastlanmamaktadır. Pomakların kökeni ne olursa olsun, asıl olan şudur ki Pomaklar, Türk-İslam medeniyetini tamamıyla kabul ettikten sonra kendilerini Bulgarlardan ziyade Türklere yakın hissetmişlerdir.

Yılmaz; ileri sürülen Bulgar, Yunan, Makedon ve Sırp tezlerine karşılık “Bu tezler karşısında, tarihî gerçeklere daha uygun olan ‘Türk Tezi’nin de işlenmesi ve gündemde tutulması gerekmektedir.” diyerek hem diğer tezlerin zayıflığını hem de dil verilerinden yararlanarak

Pomakçanın Türkçeye ilgisini ortaya koymaya çalışmıştır (Yılmaz, 2021: 105).

Pomaklar; Bulgaristan'ın kuzeyinde Lofça, Plevne, Rahova; Orta Bulgaristan'da Filibe havalisinde; bugün Yunanistan toprakları içinde kalan Gümülcine, İskeçe, Selanik ve Serez yöresinde; Kosova ve İşkodra'da yaşamışlardır. Uzun yıllar yaşadıkları topraklarda Hıristiyan ahalî ile iç içe yaşamalarına rağmen Türk-İslâm medeniyetini benimseyen Pomaklar, 19. yüzyılda Balkanlardaki millî uyanışın ve millî devletlerin kurulması sonucunda Balkanlardaki Müslüman Türkler gibi ihtilal komitecilerinin şiddetine maruz kalıp çok sayıda insanını kaybetmiş ve yerlerinden edilmişlerdir (İslam Ansiklopedisi, 2007: 572-576). Ayrıca şu da unutulmamalıdır ki farklı ülkelerde farklı farklı adlarla anılan ve farklı milletlere bağlanmaya çalışılan bu topluluklar, kendilerini Bulgar, Yunan, Makedon ve Sırlara değil de Türklere ait hissettiklerini söyleyerek büyük baskı ve zulümlere rağmen Müslüman Türk kimliklerini korumuşlardır. Hatta çoğu zaman ölümü bile göze alarak anavatan gördükleri Türkiye'ye sığınmışlar ve bu şekilde kimliklerini net bir şekilde ortaya koymuşlardır.

Pomakların Balkanların değişik bölgelerinden Türkiye'ye göçleri 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'yla başlamıştır. Osmanlı hükûmeti Tuna boylarındaki şehirlerde bulunan Müslümanların bir kısmını tahliye ederek İstanbul, Edirne ve Selânik civarına nakletmiştir. Bu arada kuzeyde bulunan Pomaklardan bir kısmı da güneye Rodoplara, Makedonya'ya ve diğer bir kısmı da Anadolu'ya geçmiştir (İslam Ansiklopedisi, 2007: 572-576). Ayrıca Pomakların bir kısmı 1923-1929 yılları arasında Yunanistan'dan mübadele göçmeni olarak Bursa'ya gelmiştir. Bursa'da Pomakların yaşadıkları yerleşim yerleri, Osmangazi Demirtaş, Nilüfer Görükle'nin bir bölümü, Kestel Şevketiye köyü, Gürsu merkezi, Mudanya Dereköy, Gemlik merkezi ve Şahinyurdu köyü, İnegöl Kıranköy, Cerrah beldesi, Orhangazi Yenisölöz, Karacabey merkez Balabanlar Mahallesi'dir (Genç, 2020).

Anadolu'da yaklaşık 130 köyün nüfusunun tamamını veya büyük çoğunluğunu sadece Pomaklar oluşturmaktadır. Ancak köy sayısının tahmin edilenden yüksek olması da olasıdır. Ayrıca bazı il ve ilçe merkezlerinde yoğun olarak Pomakların ikamet ettiği mahalleler de vardır (Zelengora, 2017: 3). Anadolu'da yaşayan Pomaklar arasında mesafelerin uzun olması Pomaklar arasında birlik duygusunun yerleşip muhafaza edilmesini son derece güçleştirmektedir. Ama yine de Anadolu'da varlığını sürdüren Pomaklar, sahip oldukları kültürel çeşitlilikle çok büyük ilgi çekmektedir.

Pomaklarla ilgili çalışmaların belli bir düzeye geldiği görülmekle birlikte istenilen düzeye ulaşmadığı da açıktır. Anlayış birliğine kökenlerinden itibaren varılamayan Pomaklar, Balkanlarda yaşadıkları yerler, göçleri, göç sebepleri, göç ettikleri yerler ve göç ettikleri yerlerdeki sosyal ve kültürel ortamları açısından ele alınmalı ve değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada Bursa iline bağlı Gemlik-Şahinyurdu, Mudanya-Dereköy, Mudanya-Yalıçiftlik, Orhangazi-Yenisölöz köylerinden derlenen ve çözümlenen metinlerden hareketle günümüzde Bursa'da yaşayan Pomakların konuştuğu Türkçenin durumu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Dil İncelemesi

1. Ses bilgisi

1.1. Ünlüler

Bursa'da yaşayan Pomakların Türkiye Türkçesinde kullanılan 8 ünlüden farklı bir ünlüye sahip olmadığı, ancak dillerinde normal süreli ünlülerin yanında uzun ünlülerin varlığı tespit edilmiştir.

1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Bursa Pomak ağzında kalınlık-incecik uyumu genel olarak işlemedir. Buna rağmen ekleşme sırasında uyuma aykırılıklar rahatlıkla görülebilmektedir:

yökti, kaldı, vârdı, olurdi, yapıyolâdi, biliyodi, kârıştırıyolâdi, yapıyolardı, dâdaydik (Gemlik-Şahinyurdu); annaşıldı (Orhangazi-Yenisölöz) çalgı, kışın (Gemlik-Şahinyurdu); dışarı, dışerdan (Mudanya-Dereköy); çinârliya (Orhangazi-Yenisölöz) âynî, ısırması, izgara (Gemlik-Şahinyurdu); dallarını, ububatları (Mudanya-Dereköy); ayrı ayrı, annelerim (Orhangazi-Yenisölöz).

1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bursa Pomak ağzında genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumu da kalınlık-incecik uyumuna benzer şekilde devam etmektedir:

üstü (Gemlik-Şahinyurdu); öldü, diyü (Orhangazi-Yenisölöz).

1.1.3. Ünlü Uzunlukları

Anadolu ağızlarıyla ilgili derleme, tasnif ve yorumlama çalışmalarından anlaşıldığı kadarıyla varlığı kabul edilen birincil ünlü uzunluklarının Batı Anadolu ağızlarında farklı düzeylerde korunduğu gözlemlenmektedir. Bursa yerli ağızlarında da dikkati çeken en önemli fonetik özellik ünlü uzunluklarıdır. Bu uzunlukların bir bölümü ses olayları sonucu ortaya çıkan uzunluklar olduğu gibi bir bölümü de Eski Türkçeden bu yana takip edilebilen Türk dilinin tarihî devirlerinde kullanıldığı gözlemlenen birincil uzunluklardır (Şahin, 2012: 1-5). Bursa Pomak ağzında büyük çoğunluğu ilk hecede olmak üzere ünlü uzunluklarına rastlanmıştır:

âdı, bizim, yûz, yirmi, kişi, âlmışlar, tōplanıyolar, ütekiler, geçiyolar (Gemlik-Şahinyurdu); örak, çapa, üzüm, uzanıp, oturup (Mudanya-Dereköy); bōbamnar, dēdemner, gēlme (Mudanya-

Yalıçiftlik); k̄üçükken, ç̄ileli, ĩnek, ūnuttum, b̄izim, k̄almıř, ōkuyarak (Orhangazi-Yenisōlōz).

Bursa Pomak ağzında ses olayları sonucu ortaya çıkan ikincil uzunluk örneklerine de sık rastlanmaktadır:

nēse<neyse, b̄i<bir, oldū<olduđu, mūtarı<muhtarı (Gemlik-řahinyurdu); burē<buraya, sōle<sōyle, bayā<bayađı (Mudanya-Derekōy); b̄ūdū<b̄yūdūđū, d̄il<deđil, b̄udey<b̄uđday (Mudanya-Yalıçiftlik).

Bazı örneklerde ise herhangi bir ses olayına bađlı olmamasına rađmen ūnlū uzunlukları gōrūlmektedir:

bizimk̄iler (Gemlik-şahinyurdu); geđimimiz (Mudanya-Derekōy).

1.1.4. Alıntı Kelimelerdeki Uzun ūnluların Kısılması

Alıntı kelimelerdeki uzun ūnluların Bursa yerli ağzında korunduğu tespit edilmiştir. Pomakların kullandığı ağzda ise bu uzunlukların d̄unyā, s̄ulāle, musāfir (Gemlik-şahinyurdu); akrabā, mevkisi (Mudanya-Derekōy); meseġā (Mudanya-Yalıçiftlik); hāle (Orhangazi-Yenisōlōz) rneklerindeki gibi bazılarında korunmakla beraber çoğunlukla kısaldığı gōzlemlenmektedir:

viġayetmiř, d̄unyaya, yani, musafir, nadir, rametli, ismayil (Gemlik-şahinyurdu); akrabayız, dayim<dāim, ġāzım, akrabamız, razı (Mudanya-Derekōy); bazı (Mudanya-Yalıçiftlik); yanē, d̄unyaya, beraber, yani (Orhangazi-Yenisōlōz).

1.1.5. ūnlū Türemesi

Bursa'da yařayan Pomakların dilinde metre<metre, kısım̄eti<kıs̄meti (Mudanya-Derekōy) gibi bazı kelimelerde iç seste ūnlū türemesi gōrūlūrken kelime sonunda pekiřtirme iřlevli ūnlū türemesi örneklerinin sayısı da az deđildir:

güdēkene< güderken, ārtīna< artık, yaparkene< yaparken, sevk ederkene< sevk ederken (Gemlik-Şahinyurdu); duyduysena< duyduysan (Orhangazi-Yenisölöz).

1.2. Ünsüzler

Bursa Pomak ağzında kullanılan ünsüzler, Bursa yerli ağzında kullanılan seslerle örtüşmekte ve farklılık gösteren bir ünsüz bulunmamaktadır.

Ünsüz uyumu olarak adlandırılan ötümlülük-ötümsüzlük uyumu bazı uyumsuz örneklerin dışında da bu ağızda mevcuttur:

pomākçayı, ektik, pālılaştı (Mudanya-Dereköy), yōkti (Gemlik-Şahinyurt).

1.2.1. Ünsüz Türemesi

Bursa Pomak ağzında diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi kelime başında, ortasında ve sonunda h, k, m, n, s, t, y, z ünsüzleri türemektedir. t ve z ünsüzlerinin ikizleşme şeklinde türediği gözlemlenmiştir. y ünsüzü türemesinde yetsiz<etsiz örneği dışındaki türemeler ünlü çatışmasını gidermek amacıyla meydana gelmiştir.

1.2.1.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Kelime başında /h/ türemesi örnekleri daha dikkat çekerken /y/ türemesi de görülmektedir:

hūrdu<urdu (Gemlik-Şahinyurdu); hōrman<orman (Orhangazi-Yenisölöz).

Öte yandan *āsan üşen* (Hasan Hüseyin) örneklerindeki gibi aynı sesin düştüğü de görülmektedir.

1.2.1.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi

Kelime ortasında *bilezzik<bilezik, ottuz<otuz* (Orhangazi-Yenisölöz) gibi örneklerde olduğu gibi ikizleşme yoluyla ünsüz türemesi

görülmektedir. Ayrıca Türkiye Türkçesinin diğer ağızlarında da görülen içte n türemesi Pomakların ağızında da tespit edilmiştir:

bizimkinler<bizimkiler, bizimkinner<bizimkiler (Gemlik-Şahinyurdu).

1.2.1.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

arabeylem< arabayla, yā ilele<yağ ile, yoğurtlen<yoğurtla (Gemlik-Şahinyurdu); bilem<bile, meselem<meselâ (Mudanya-Dereköy); gibin<gibi, görünces<görünce (Mudanya-Yalıçiftlik); sel oldu kin<sel oldu ki, artıkn<artık, velâsılm<velhasıl, şindik<şimdi, oldu mun<oldu mu (Orhangazi-Yenisölöz).

1.2.2. Ünsüz Düşmeleri

Bursa Pomak ağızında en önemli fonetik olaylardan birisi de Türkçe ve alıntı kelimelerin başında, ortasında ve sonunda görülen ses düşmeleridir. Düşme eğilimi gösteren ünsüzler genellikle ğ, h, k, l, n, r ve y'dir. Ünsüz düşmelerinde bazı örnekler hece düşmesi şeklinde gözlemlenmiştir.

1.2.2.1. Erime

Sızıcılaşan g sesinin yazıda ğ işaretiyle gösterildiği ancak telaffuzunun tam olarak gerçekleşip gerçekleşmediğiyle ilgili tespitler mevcuttur. Konuşmada varlığı zaten şüpheli olan bu sesin, Pomakların ağızında yanındaki ünlüyü uzatarak eridiği örneklerin sayısı fazladır:

mislimanlī<müslümanlığı, dōmeye<<döğmeye, inēle<iğneyle (Gemlik-Şahinyurdu); bāları<bağları, aralā<aralığa, kıra mıra<kırağı mırağı, sâ<sağ, aşē<aşağı (Mudanya-Dereköy); tēkirdāna<tekirdağa, mislimanlī<müslümanlığı, inēle<iğneyle (Gemlik-Şahinyurdu).

Yanındaki ünlüyü uzatarak kaybolma durumu, /y/ sesinde de görülmüştür:

ūnan<yunan (Gemlik-Şahinyurdu), bēle<böyle (Mudanya-Dereköy), nēse<neyse, nerē<nereye, burā<buraya, burē<buraya (Gemlik-Şahinyurdu).

Derleme metinlerinde /h/ sesi, kelimenin neresinde olduğu fark etmeksizin düşmüştür. Bu ses olayı, Rumeli ağızlarındaki gibi yaygındır:

ayvanları<hayvanları, ep<hep, āne<hane, er<her, salī<salih, mēmet<mehmet, ırıstıyan<hıristıyan (Gemlik-Şahinyurdu); ani<hani, ubūbatları<hububatları, anımını<hanımını, allā<Allah (Mudanya-Dereköy); akāret<hakaret, iç<hiç, ērkez<herkes, muakkak<muhakkak, ārbinde<harbinde, adırlez<hıdrellez (Mudanya-Yalıçiftlik); rāmetli<rahmetli (Orhangazi-Yenisölöz) dā<daha, mācır<muhacir, rāt<rahat, mālē<mahalle (Orhangazi-Yenisölöz).

Hemen hemen tüm ağızlarda gözlemlenen ve sıklık oranı yüksek olan bazı düşme örnekleri, Pomakların konuşmasında da gözlemlenmiştir.

1.2.2.2. r Ünsüzünün Düşmesi

/r/ ünsüzü çoğunlukla -(I)yor şimdiki zaman ekinde ve diğer bazı kelimelerde düşmüştür:

kapadıyolar, ayrılıyolar, geliyolar, geçiyolar, annaşıyolar (Gemlik-Şahinyurdu); geliyosun, alıyoz (Mudanya-Dereköy); geliyo (Mudanya-Yalıçiftlik); oluyo, konuşuyolar, ayrılıyo, bakıyom (Orhangazi-Yenisölöz), bī<bir, bizimkilē<bizimkiler, demişlē<demişler, tēkrā<tekrar, senedī<senedir, būda<burada (Gemlik-Şahinyurdu); kadā<kadar, fakilik<fakirlik, kāşıdaki<karşındaki (Mudanya-Dereköy).

1.2.2.3. y Ünsüzünün Düşmesi

Ek fiilin ve ile edatının ekleşmesi sırasında ortaya çıkan y ünsüzü, bu ağızda genellikle düşmektedir:

şumuş bumuş<şuymuş buymuş, parala<parayla (Mudanya-Dereköy)

Benzer veya eş hecelerin yan yana gelmesi durumunda hecelerden birinin düşmesi olan ses düşmesi (haploloji), örneklerinin sayısı yazı diline göre çok daha fazladır:

s̄ülēm<söyleyeyim, kırkēz<kırkıyoruz (Gemlik-Şahinyurdu),
d̄ümüzü<düğünümüzü (Mudanya-Dereköy), pantollar<pantolonlar
(Mudanya-Yalıçiftlik).

1.2.2.4. n Ünsüzünün Düşmesi

sōra<sonra (Gemlik-Şahinyurdu)

Ayrıca, tuzlān sōrā<tuzladıktan sonra, rāzōsun<allah razı olsun,
sabāle<sabahleyin (Gemlik-Şahinyurdu); dēcen<diyeceksin, sō<sonra
gibi birden çok ses olayı yaşayarak önemli değişiklikler yaşayan örnekler
de mevcuttur.

1.2.3. Ünsüz Değişmeleri

Bursa Pomak ağzında kelime başı, ortası ve sonunda olmak üzere bazı ünsüz değişiklikleri görülmektedir.

Balkan kökenli bir topluluk olan Pomakların dilinde diğer Balkan Türk ağzlarında olduğu gibi sızıcılaşma ses olayı, sıklıkla görülmektedir. Sızıcılaşmanın en sık görüldüğü sesler, diş sesleri olmakla beraber az sayıda da olsa dudak ve damak ünsüzlerinde de görülebilmektedir.

c>j

jemalla<cemalle, ānjak<ancak (Gemlik-Şahinyurdu).

ç>j

üj<<üç (Mudanya-Yalıçiftlik, Gemlik-Şahinyurdu); kaj<<kaç
(Gemlik-Şahinyurdu); hīj<<hiç (Mudanya-Dereköy).

ç>ş

genşlimizden (Orhangazi-Yenisölöz, Mudanya-Dereköy);
ilaşları, keşileri<keçileri (Gemlik-Şahinyurdu, Orhangazi-Yenisölöz);
ērķēş<erkeç (Gemlik-Şahinyurdu).

ş>j

oturuyomuj, olmuj (Gemlik-Şahinyurdu); demij, koj, bej
(Mudanya-Dereköy); gelmij (Orhangazi-Yenisölöz).

k>v

āvşamdan<akşamdan (Gemlik-Şahinyurdu).

z>s

kıbrız<kıbrıs (Mudanya-Yalıçiftlik) gibi bir iki aksi yönde örnek bulunmasına rağmen s>z değişimine dair örnekler çoktur. dōkus, çalışamas, dēdemis, kıs<kız, as<az, bīs<biz (Gemlik-Şahinyurdu); biras, yētmes (Mudanya-Dereköy); bis, ēkilmes (Mudanya-Yalıçiftlik); yalnis (Orhangazi-Yenisölöz).

Eski Türkçeden itibaren başında /b/ bulunduğu bilinen kelimeler, çağdaş Türk dillerinde b/p değişimiyle kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde /b/ ile başlayan bir kelimenin bir diğer Türkçede /p/ ile başlaması mümkündür. bin-/pin-, bınar/pınar, biş-piş-, biç-/pıç- gibi. Pomak ağzında da bu seslerle başlayan kelimelerde aynı durum görülmektedir. Bunun yanında dudak ünsüzleri arasında p>f değişikliğinin de örnekleri mevcuttur.

b>p

pinmedim<binmedim (Orhangazi-Yenisölöz).

p>b

bide<pide (Gemlik-Şahinyurdu); debremden<depremden
(Mudanya-Yalıçiftlik).

p>f

toffanıyodu<toplanıyordu (Mudanya-Dereköy).

f>v

ef<ev (Gemlik-Şahinyurdu).

Bazı değişiklikler, derleme metinlerine ilk bakıldığında dikkat çeken, bazıları ise tutarlılık göstermeyen, kullanımı ve kullanım sıklığı kişiden kişiye değişiklik gösterebilen ses değişiklikleridir.

İki ünlü arasında kalan /g/ sesinin sızıcılaşarak /ğ/ olması beklenirken Pomak ağzında Azerbaycan Türkçesinde de olduğu gibi çoğunlukla /y/ olmuş, bunun kalın ünlülü kelimelerde de bir iki örneği gözlemlenmiştir:

kalaceyis< kalacağız, gideceyiz< gideceğiz (Orhangazi-Yenisölöz); gēmiye< gemliğe (Mudanya-Dereköy, Gemlik-Şahinyurdu); eşeyini< eşeğini, deyişim< değişim, çayını< çağını (Mudanya-Dereköy); yāyla< yağ ile (Gemlik-Şahinyurdu).

h>y

eyliyetim<ehliyetim (Orhangazi-Yenisölöz);
mayleye<mahalleye (Mudanya-Dereköy); şayinyurdu<şahinyurdu
(Orhangazi-Yenisölöz).

2. Vurgu

Türkçe, hafif vurgulu bir dil olduğu için vurgulu ve vurgusuz heceler arasında fazla bir fark yoktur. Kelime kök ve gövdelerinde orta heceler vurgusuzdur ve vurgu genellikle ilk ve son hecede bulunur (Özkan, 2001: 119).

Bursa Pomak ağzında kelime vurgusu, genel olarak Türkçenin vurgu sistemine uymakla birlikte vurgu, Türkçedeki vurgudan çok daha belirgindir. Ayrıca bazı kelimelerde vurgu, Türkçe kelimelerin vurgusundan farklı heceye kaymaktadır:

ben mī (Mudanya-Dereköy); bakışıyoladı, ēvlendim (Mudanya-Dereköy); götürdü, evlendi, kätırlara, çıleli, mōıra, dıramadan (Orhangazi-Yenisölöz).

Vurgu konusundaki bu farklılığın, Pomakça veya diğer Slav dillerinin vurgu sistemiyle ilgisi olduğu düşünülebilir.

Morfolojik açıdan Bursa Pomak ağzında kullanılan ekler ve eklerin sıralanışı açısından önemli bir ayrılık görülmemektedir. İsim ve fiil işletmede kullanılan eklerde fonetik ayrılıklar dışında dikkat çeken bir nokta bulunmamaktadır.

3. Şekil Bilgisi

3.1. İsim İşletme Ekleri

3.1.1. Çokluk eki: Bunnar, sīvri sinekler, bizimkiler, isimler, onnar, pomaklar, adamnā.

3.1.2. İyelik ekleri: Bobam, ābiyimden, kēndimis, birisi, burası, yaralari.

3.1.3. Durum ekleri: karacabeyin içi, bunnarı, onnarı, órē, yana, bursaya, verme, verme, birbirine, pomā, kölerde, burda, misir unundan, ordan, demirlen, yoğurtlen, yā ilenle (yağ ile), gemile (gemiyile).

Araç durumunu gösteren eklerde farklı kullanımlar görülmektedir. Bu durum için *ile* edatından ekleşmiş, (iç yāyla/iç yağla)+IA'nın yanında +IA ekinin ardına +(I)n araç durum ekinin getirildiği biçim, bazen benzeşmeye de uğramış hâliyle kullanılmıştır:

yoğurtlen<yoğurtla, arabaylem<arabayla. Ancak pek sık rastlanmayacak bir ek yığılması örneği olarak (yā ilenle/yağ ile) kullanımı bu metinlerde tespit edilmiştir.

Eşitlik ekinin çok işlek kullanılmadığı fark edilmiş, derleme metinlerinde sadece Türkçe ve Pomakça dil isimlerinde ekin türetme eki olarak örneklendiği görülmüştür.

Aitlik eki, ünlü uyumlarına uygun olarak kullanım sahasına çıkmıştır. Bizimkilē, yukārki.

3.2. Fiil İşletme Ekleri

3.2.1. Bildirme kipleri: kēsiyosun, pīşiyō, boğuluyō, duyuyoz, kırkıyos, kırkēz, diyo, geliyolā, araştıyolar, uruyolar, uracam, kaçıcaz, gidecez, olacak, gidicekler, būdū, bitirdik, olmuş, gelmişler, almışlar, çekmişledir, vārmişik, yōkmuşūk.

3.2.2. Tasarlama kipleri: Gēl, ileşsinler, olmasın, olsun, ne yapalım, farzedelim, gītsem.

3.2.3. Fiillerde soru: yapılmaz olū mu.

3.2.4. Birleşik Fiil Çekimi

Hikāye: Ölurdi, doyurulardi, yemezlerdi, kalmayodu, biliyodi, kalmıyodık.

Rivayet: İstiyolāmış, tanışiyolarmış.

Şart: Yaparsa, koyarsān.

3.3. Ek-fiil

i- fiilinin isimlerle kullanımında tüm çekimler için örneklerin sayısı çoktur:

akrabayız, vardı, dādaydik, kōymüş, yaşıdaymış, yokmuş, vardı, varsa, yoksa, kalabalıkça.

i- fiilinin ulaç eki almış biçimlerinde sonda ünlü türemesi de son derece yaygındır:

yaparkene, kırkārkene.

Ek fiilin olumsuzu, Pomak ağzında değil kelimesinin büzülmeye uğramış biçimiyle kurulmaktadır: akrabā dīl.

Yeterlik fiili olarak olumsuz çekimde u- fiili kullanılmaktadır: olamas, konuşamuyoz, olamas, gidemiyolar.

4. Söz Varlığı

Söz varlığı açısından bakıldığında Pomakçanın kökeniyle ilgili tartışmalarda farklı görüşler ileri sürülse de Bulgaristan ve Yunanistan'da kullanılan Pomakçada Türkçe unsurların bolluğu dikkat çekmektedir (Poyraz, 2019: 167-183). Pomakçadaki kelimelerin hepsi Türk dili kaynaklı olmasa da Türkçede kullanılan, Türkçeleşmiş, Balkan dillerine ve Pomakçaya Türkçeden geçen bu kelimelerin sayısının dilin söz varlığının yarısından fazla olduğu söylenmektedir. Pomakçada Türkçe olup Türkçe ekler getirilen kelimelerin yanında Türkçe olup Slav dillerindeki eklerin getirildiği kelimeler bulunmaktadır:

arabajii, ahçi, balıkçi, çivici /halvacijski, hancijski vs.

Poyraz'a göre Bulgarcada yer alan Türkçe sözcüklerle ile Pomakçadaki Türkçe sözcükler arasında da benzerlik vardır. Bu sözcükler -belki de- Pomaklar aracılığıyla Bulgarcaya geçmiştir. (2019: 167). Ancak Yılmaz, bu benzer unsurların dışında Bulgarcada bulunmayıp Pomakçada kullanılan arkaik ve diğer Türkçe unsurların varlığını ortaya koymuştur (2021: 101-104).

Öte yandan Bursa'ya gelen ve Pomakça yanında Türkçeyi öğrenen ilk kuşaktan sonra Türkçeyi ana dili olarak öğrenen Pomaklardan derlenen metinler söz varlığı açısından bölge ağızlarından farklı bir durum ortaya koymamaktadır:

“yāni farzedelim şindi o hayvanı ālıyo kuruduyo bōle ēvde kuruduyo oñu pārça pārça tabi oñu tuzluyor tuzlān sōrā (sonra) kuruduyo oñu yāni çōk as kuruduyolar niçin sīk (çok)? āyvan vārdi āyvancılık vardi o zāman sōra bu farzedelim ēskīden burda doum olacak ūj gün sōna

bütün köyü doyurulardı yâni fâsulye ėt ondan sōra bütün köün çoluk çocūnu karı kızanı doyuruyolardı çocū oldu diye” (Gemlik-Şahinyurdu).

“yōk bizim burdan hij giden ōlmadı tekrār oraya ani milletin olmadı için adamnā ōzeniyo gitsinnē mitsinnē ama şimdi orē gelib gitmek bayā bi masraf oluyo herāde ondan gidemiyolar yāv ėrkez ister memneketini görsün.” (Mudanya-Dereköy).

Sonuç

Pomaklarla ilgili birçok konuda devam eden tartışmalar; belli bir düzeye gelmiş olmakla beraber, gerek farklı ve karışık bölgelerden gelmeleri gerek Türkiye’de farklı zamanlarda farklı bölgelerde yerleşmeleri, buna bağlı olarak farklı bölge ağızlarıyla karşılaşmaları gibi sebeplerle henüz görüş birliğine varılacak düzeyde değildir. Bu konuda aşılın mesafe, henüz yolun sonunu gösterememektedir.

Türkiye’de yaşayan Pomak toplulukları, ana dillerini farklı düzeyde bilmekte ve kullanmaktadır. Muhafazakâr köy ortamında yetişmiş Pomakların çoğu okula gidene kadar Pomakça öğrenmiş ve kullanmış, Türkçeyi okula gittikten sonra öğrenmeye başlamışlardır. Bazıları tek tük kelime bilgisine sahipken bazıları Pomakçayı tamamen unutmuştur. Diğerleri ise iki dilli olup Pomakçaya ve Türkçeye hâkimdir. Bunlar, ana dillerini bildikleri için Pomaklarla Pomakça, Türklerle Türkçe konuşmaktadırlar (Zelengora, 2017: 168-170). Ancak yine de Türkiye’ye geliş zamanlarındaki değişiklik ve dillerine karşı takındıkları tavır, Türkiye’deki Pomakların ana dillerine hâkim olma noktasında farklılık yaratmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi bu yazıda Bursa’ya yerleşen Pomakların kullandıkları Türkçenin özellikleri tasnif edilmeye çalışılmıştır. Bulgaristan ve Yunanistan’da bulunan Pomakların dilleri üzerine yapılan çalışmalar da bulunmakla (Yılmaz, 2021: 95-106) ve bazı tezler üretilmekle beraber bu tarz çalışmaların diğer bölgelerde yaşayan Pomaklar üzerinde de yapılması gerektiği, elde edilen bulguların

karşılaştırmaya malzeme olacak şekilde Pomaklarla ilgili ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir. Yazarlar çalışmaya ortak katkı sağlamış ve yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Makalenin birinci yazarı aynı zamanda derginin editörlerinden olduğu için hakem değerlendirme süreci, Prof. Dr. Özlem Ercan tarafından yürütülmüştür.

Kaynakça

Alp, İ. (2008). *Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar)*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Genç, H. (2020, Kasım 26). Mavi gözlü sarışın Türkler: Pomaklar. <http://timeoutbursa.blogspot.com/2012/04/mavi-gozlu-sarsn-turkler-pomaklar.html>

Günşen, A. (2015). Türk kültür coğrafyası olarak Balkanlar ve bir Balkan topluluğu olarak Pomakların kimlik algılamalarında Türklük izleri. *Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı*, V(70), 5657-5669.

İslâm Ansiklopedisi (1997). Pomaklar. 9, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Memişoğlu, H. (1999). *Balkanlarda Pomak Türkleri*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Özkan, M. (2001). *Türkçenin ses ve yazım özellikleri*. Filiz Kitabevi.

Poyraz, E. (2019). Pomakçadaki Türkçe unsurlar. *Tehlikedeki Diller Dergisi / Journal of Endangered Languages*, (15), 167-183.

Sağır, M. (2002). *Anadolu ağızlarında ses olayları*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.

- Sofuoğlu, E. (2015). Kuman Peçenek bakiyesi: Pomaklar. *Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı*, V(70), 5648-5656.
- Şahin, H. (2012). Bursa yerli ağızlarında birincil uzun ünlüler üzerine. *Diyalektolog Ağız Araştırmaları Dergisi*, (5), 1-5.
- Todorova, M. (2006). *Balkanları tahayyül etmek*. (Çev: D. Şendil), İletişim Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı tarihi 1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, E. (2021). Pomakların dili üzerine bir inceleme. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 7(14), 95-106.
- Zelengora, G. (2017). *Türkiye'deki Pomaklar*. (Çev: Z. Zafer), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Vowels

Vowel harmony (thickness and thinness of a sound)

Even though vowel harmony (thickness and thinness of a sound) works well in general, discrepancies can be seen during attachment:

yökti (Not present); annaşıldı (understood).

Flatness-roundness harmony

As a general rule, the flatness-roundness harmony also proceeds similar to the thickness-thinness harmony:

ũsti (S/he hanged it); õldi (S/he took it).

Vowel length

In this dialect, vowel lengths were detected, mostly in the first syllable:

õtekiler (others), gẽçiyolar (they are passing through).

Shortening of long vowels in loanwords

It is clearly observed that even though the long vowels in loanword are preserved in the dialect used by the Pomaks dünyā (the World) (Gemlik-Şahinyurdu), they are mostly shortened: bazı (some).

Epenthesis (Vowel Derivation)

While some words in the language of Pomaks have epenthesis in the small voice metre < metre (meter), epenthesis with reinforcement function is also seen at the end of the word: ārtīna < artık (no longer).

Consonants

The consonants used in the Pomak dialect overlap with the sounds used in the local dialect of Bursa.

Voice-unvoiced harmony, which is called consonant harmony, is, apart from some dissonant examples, also present in this dialect:

pomākçayı (Pomak Tea), yökti (Not present).

Excrescence (Consonant Derivation)

In this dialect, the consonants h, k, m, n, s, t, y, z are derived at the beginning, middle and end of the word.

Excrescence at the beginning of the word

While examples of derivation of /h/ at the beginning of the word are common, derivation of /y/ also occurs:

hūrdū<urdu.

Excrescence in the middle of the word

As it is the case in the examples of bilezzik<bilezik (bracelet), ottuz<otuz (thirty) regarding excrescence in the middle of the word, consonant derivation occurs through duplication: bizimkinner<bizimkiler (ours).

Excrescence at the end of the Word

yā ilenle<yağ ile (with oil) (Gemlik-Şahinyurdu); bilem<bile (even).

Consonant deletion

The consonants that tend to be deleted are usually ğ, h, k, l, n, r, and y. Some examples of consonant deletion have been observed as syllable deletion.

Elision

There are exemplary evidence that the africation of the g sound is indicated by the ğ sign in the text, but whether its pronunciation is fully realized or not is not clear. There are many examples where this sound, whose existence is already doubtful in speech, is elided in the dialect of Pomaks by extending the vowel next to it:

bāları<bağları (Vineyards); tēkirdāna<tekirdağa (to the Tekirdağ province).

The elision by extending the next vowel is seen in the /y/ sound as well:

ūnan<yunan (The Greek); bēle<böyle (Like this).

In compilation texts, the /h/ sound is elided, regardless of where it is in the word. This sound phenomenon is common as it is the case in the Rumelian dialects:

salī<salih, (Salih, a male name), rāmetli<rahmetli (deceased).

Elision of the consonant r

geliyosun (you are coming); geliyor (S/he is coming).

Elision of the consonant y

şumuş bumuş <şuyumuş buymuş (This, that).

Elision of the consonant n

sōra < sonra (Later).

Consonant variations

c>j: *jemalla < cemalle.*

ç>j: *hij < hiç.*

ç>ş: *genşlimizden.*

ş>j: *demij.*

k>>v: *āvşamdan < akşamdan.*

z>s: *kıbrız < kıbrıs.*

b>p: *pinmedim < binmedim.*

p>b: *bide < pide.*

p>f: *toffanıyodu < toplanıyordu.*

f>v: *ef < ev.*

h>y: *eyliyetim < ehliyetim.*

Noun Inflections

Plural suffix: *Bunnar, sīvri sinekler.*

Possessive suffix: *Bobam, kēndimis, birisi, yaralari.*

Case suffixes: *karacabeyin içi, bunnarı, órē, bursaya, birbirine, kōlerde, ordan, demirlen.*

Verb inflections

Indicative mood: *kēsiyosun, uracam, kaçıcaz, būdū, olmuş, ālmışlar, yōkmuşūk.*

Subjunctive mood: *Gël, ileşsinler, õlsun, ne yapalım, gitsem.*

Interrogative in verbs: *yapılmaz õlũ mu.*

Compound verb inflection

Narrative: *kalmıyodık.*

Report: *tanışıyolarmış.*

Condition: *koyarsan.*

Complementary verb

i- There are many examples for all inflections in the use of the verb with nouns: akrabayız (We are related), vardı (It existed), kalabalıkta (If it is crowded).

Conclusion

Even though the ongoing debates on many issues related to Pomaks have come to a certain level, they have not reached at a level to achieve a consensus yet due to the fact that they both came from different and mixed regions, and settled in different regions of Turkey at different times, and therefore encountered different regional dialects. The distance covered in this regard cannot yet point at the end of the road.

As was stated above, in this article we attempted to classify the features of the Turkish language used by the Pomaks who settled in Bursa. It is thought that these types of studies should be carried out on the Pomak communities living in other regions, and that these types of studies will contribute to the studies on Pomaks in the future.